GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ, מועד ב' תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 011271
שם התלמיד/ה: _____

עברית: לשון

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק א – שם המספר ואותיות השימוש – 20 נקודות

פרק ב – תחביר / פרק ג – מערכת הצורות – יש לבחור באחד הפרקים – 80 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: דף עזר (עמוד 8).

ד. הוראות מיוחדות: 1. יש לקרוא את המאמרים שבעמודים 4–7, ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.

2. יש להקפיד על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

השאלות

פרק א: חובה – שם המספר ואותיות השימוש

(20 נקודות)

קראו את שלושת המאמרים שלפניכם. השאלות בפרקי הלשון הן בזיקה למאמרים.

ענו על שאלה 1 שלפניכם.

1. (20 נקודות)

לפניכם קטע ובו אפשרויות להגיית שם המספר וכן מספרים מודגשים. **הקיפו** את הצורה הנכונה מבין האפשרויות להגיית שם המספר, וכתבו במילים את המספרים המודגשים (אין צורך לנקד).

אֶחָד / **אַחַד** המחקרים שנערכו לאחרונה בנושא בעיות משמעת בבתי ספר, פורסם בגיליון **הָעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ** / **הָעֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה** של כתב העת "שאנן" בשנת **2021** _____.

7 _____ העמודים הראשונים של המאמר מוקדשים למבוא ולשאלת המחקר, ואילו מטרות המחקר וממצאיו כתובים החל מעמוד מספר **שְׁמוֹנֶה** / **שְׁמוֹנָה**. לצורך כתיבת המאמר השתמשה הכותבת ב**שְׁלוֹשִׁים וְשִׁבְעָה** / **שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע** מקורות מידע בעברית.

מטרת המחקר הייתה לבחון כיצד מחנכות מגדירות בעיות משמעת, וכיצד הן מתמודדות עימן. במחקר השתתפו **36** _____ מחנכות. מספר המחנכות בבתי הספר הממלכתיים שהשתתפו במחקר היה פי **2** _____ ממספר המחנכות בבתי הספר הממלכתיים דתיים.

ממצאי המחקר הראו כי פגיעה בסמכות היא אחת מ**שְׁלֹשֶׁת** / **שְׁלוֹשׁ** ההגדרות העיקריות של המורות לבעיית משמעת. המורות הציעו **4** _____ דרכי התמודדות עם בעיות משמעת: הפגנת סמכות, רכישת אמון, שיחות אישיות וסיוע מאנשי מקצוע.

פרק ב: תחביר

(80 נקודות)

לפניכם שני פרקים: פרק ב – תחביר, פרק ג – מערכת הצורות.

בחרו **בפרק שלמדתם:** בפרק ב – תחביר **או** בפרק ג – מערכת הצורות.

בפרק שבחרתם ענו על השאלות לפי ההוראות.

ציינו את שם הפרק שבחרתם: _____

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 2–6 (לכל שאלה – 20 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

2. (20 נקודות)

א. לפניכם משפט פשוט.

בית הספר החדש יתבסס על אחריותו האישית של התלמיד ללמידתו.

נתחו את המשפט: ציינו מעל המילים בו את התפקידים התחביריים שלהן.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

ב. לפניכם משפט מורכב.

רבים מזוכי פרס נובל לשלום הם אנשים שישבו בכלא משום שלא נשמעו לחוקים מסוימים במדינות שלהם.

תחמו את הפסוקיות במשפט הנתון, וציינו מעל כל פסוקית את התפקיד התחבירי שלה.

ג. המירו את המשפט שלפניכם במשפט איחוי שישמור על הקשר הלוגי שבו.

רבים מזוכי פרס נובל לשלום ישבו בכלא משום שלא נשמעו לחוקים מסוימים במדינות שלהם.

3. (20 נקודות)

א. לפניכם שלושה משפטים שאמרו אנשים מפורסמים.

I. **משמעת עצמית היא הדוגמה הטובה ביותר שאב מעניק לילדיו.** (דמוקריטוס)

II. **בזכות המשמעת העצמית כמעט כל הדברים הופכים אפשריים.** (תאודור רוזוולט)

III. **לאידיאליסטים ולאנשי חזון לא חסרות כוונות טובות, עם זאת לעיתים קרובות חסרה להם משמעת.** (סקוט בלסקי)

(1) אחד המשפטים הוא משפט מורכב. תחמו את הפסוקית שבו וכתבו מעליה את התפקיד התחבירי שלה.

(2) אחד המשפטים הוא משפט איחוי. המירו אותו במשפט מורכב, שישמור על הקשר הלוגי שבו.

_____

(3) כתבו את משפט **II** מחדש: המירו אותו במשפט בעל נשוא פועלי.

_____

ב. לפניכם שני משפטים, ובהם חלקים כוללים.

I. **האם הסיבה להפרעות בכיתה נעוצה בתלמידים או בתוכנית הלימודים?**

II. **משמעת היא הבעיה ולא הפתרון.**

(1) בכל משפט ציינו מעל כל חלק כולל את התפקיד התחבירי שלו.

(2) ציינו מהו הקשר הלוגי בכל אחד מן החלקים הכוללים.

במשפט **I** _____, במשפט **II** _____

ג. לפניכם שני משפטים, ובכל אחד מהם מילה המסומנת בקו.

I. **ידוע שרמת ההצלחה מושפעת מרמת המשמעת העצמית ומההתמדה.**

II. **רמת ההצלחה מושפעת כידוע מרמת המשמעת העצמית ומההתמדה.**

(1) מבין שתי המילים המסומנות בקו **הקיפו** את המילה שהתפקיד התחבירי שלה במשפט הוא הסגר.

(2) הסבירו את תפקידו של ההסגר במשפט זה.

_____

4. (20 נקודות)

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

א. לפניכם שלושה משפטים שיש בהם תמורה.

I. **בני אדם פורצי דרך ובעלי רעיונות מקוריים בכל תחום – החל באומנות וכלה במדע ובכלכלה – מאתגרים את נורמות ההתנהגות והמחשבה האנושיות.**

II. **אנשי חינוך מסוימים ממליצים על הפתרונות הנוחים: עונשים ופרסים.**

III. **בחיים שמחוץ לבית הספר קיימים גירויים רבים, כגון גלישה באינטרנט, שליחת מסרונים וצפייה בערוצים השונים בטלוויזיה.**

השלימו את הטבלה שלפניכם: העתיקו מכל משפט את התמורה, העתיקו את המילה או המילים שהיא ממירה, וציינו את התפקיד התחבירי שלהן.

המשפט	התמורה	המילה או המילים שהתמורה ממירה	התפקיד התחבירי של המילה או המילים שהתמורה ממירה
I.			
II.			
III.			

ב. לפניכם שני משפטים.

מכיוון שהיינו עַם נרדף פיתחנו רגישות לנרדפות והזדהות עִם סבל. שתי התכונות האלה עושות אותנו רכים, אם לא רכרוכיים, בנוגע להצבת גבולות ולענישה.

(1) במשפט השני יש ביטוי מכליל שהפירוט שלו מצוי במשפט הראשון. מתחו קו מתחת לביטוי המכליל במשפט השני.

(2) מן המשפט השני ומן הפירוט שבמשפט הראשון, כתבו משפט שיש בו תמורה.

_____

5. (20 נקודות)

א. לפניכם משפט במבנה "לא... אלא..."

הבעיה לא הייתה בתלמידים אלא בתוכנית הלימודים שלי.

נסחו מחדש את כל המשפט בלי להשתמש במבנה "לא... אלא...". שמרו על משמעות המשפט.

_____

ב. לפניכם שלושה משפטים, ובכל אחד מהם מילת שאלה מסומנת בקו.

ציינו מעל כל מילת שאלה את התפקיד התחבירי שלה.

I. **מדוע דרוש לנו כל כך הרבה זמן להתארגנות?**

II. **מה גורם לבעיות משמעת?**

III. **איזה מין אדם הייתי רוצה להיות?**

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

ג. לפניכם שלושה משפטים, ובהם מילים מסומנות בקו.

I. **התרחקות מעונשים ומפרסים היא דרך המבטיחה שהתלמידים ייהפכו ללומדים טובים יותר ולאנשים טובים יותר.**

II. **ילדים לומדים בשמחה כאשר המורים משתפים אותם בהגדרת היעדים ולוחות הזמנים להשגתם.**

III. **תלמידים מצטיינים רבים בחרו ללמוד במגמה זו.**

בטבלה שלפניכם ציינו את חלק הדיבור ואת התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים המסומנות בקו במשפטים.

המשפט	המילה	חלק הדיבור	התפקיד התחבירי
I.	לומדים		
II.	לומדים		
III.	מצטיינים		

6. (20 נקודות)

א. לפניכם שני משפטים שמסומנות בהם אותן המילים.

I. **זה מדיום חד־גוני ואיטי מדי עבורם.**

II. **מדיום זה הוא חד־גוני ואיטי מדי עבורם.**

בכל אחד מן המשפטים כתבו מעל כל מילה המסומנת בקו את התפקיד התחבירי שלה.

ב. לפניכם שני משפטים מורכבים, ובכל אחד מהם המילה "אם" פותחת פסוקית ומסומנת בקו.

I. **התלמיד יבחר אם המטלות יבוצעו בבית או בבית הספר.**

II. **אם קיבלת על עצמך משימות, תעמוד בהן.**

(1) ציינו את מספרו של המשפט שבו הפסוקית הפותחת ב"אם" היא פסוקית תנאי. _____

(2) ציינו את התפקיד התחבירי של הפסוקית הפותחת ב"אם" במשפט האחר. _____

ג. לפניכם שלושה משפטים נוספים.

III. **אילו לא היו התלמידים מפריעים בעת הלימוד של נושאים כגון אלה, הייתי מתפלא.**

IV. **היה מפליא אילו התלמידים לא היו מפריעים בעת הלימוד של נושאים אלה.**

V. **העולם בחוץ מתקדם לכיוון של חדשנות ויצירתיות, ואילו בבית הספר הכול איטי, סמכותי ומשעמם.**

(1) מבין המשפטים **III–V** ציינו את מספרו של המשפט שיש בו פסוקית תנאי. _____

(2) במה שונה פסוקית התנאי במשפט שציינתם בסעיף **ב(1)** מפסוקית התנאי במשפט שציינתם בסעיף **ג(1)**?

_____

(3) איזה מבין שלושת המשפטים הנוספים **III–V** יוצא דופן מבחינת סוגו התחבירי? _____

פרק ג: מערכת הצורות

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-www.guyai.co.il · GuyAI

(80 נקודות)

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 7–11 (לכל שאלה – 20 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

---

7. (20 נקודות)

א. לפניכם קטע, ובו מילים מודגשות.

הייתי **מְשֻׁכְנָע** שבלילות הילדים זוממים לאמלל את חיי. אחרי זמן מה הצלחתי **לְהוֹדוֹת** שאיני מאשים אותם. הבעיה לא הייתה בתלמידים אלא בתוכנית הלימודים שלי, ולכן ברור כי **אֶצְטָרֵךְ** ליצור סביבת לימוד נעימה המתחשבת בתלמיד. **הֵבַנְתִּי** שאיומים **עֲשׂוּיִים** להביא לשינוי קצר טווח בהתנהגות התלמידים, אבל לעולם לא יעזרו לתלמידים לפתח מחויבות לערכים.

נתחו בטבלה שלפניכם את המילים המודגשות: ציינו את השורש ואת הבניין של כל מילה.

המילה	השורש	הבניין
מְשֻׁכְנָע		
לְהוֹדוֹת		
אֶצְטָרֵךְ		
הֵבַנְתִּי		
עֲשׂוּיִים		

ב. לפניכם משפט ובו מודגשת המילה **רְשׁוּת**.

- אנחנו דורשים מן התלמידים לציית להוראות ולדבר רק כשניתנת **רְשׁוּת**.

מבין המילים המודגשות שלפניכם, **הקיפו** את ארבע המילים הגזורות מאותו השורש של המילה **רְשׁוּת**.

הַרְשָׁאָה, רַשַּׁאי, מוֹרֶשֶׁת, רִשּׁוּי, שָׁרוּי, הַשְׁרָיָה, מֻרְשֵׁית

8. (20 נקודות)

א. בקטע שלפניכם יש ארבעה משפטים, ובכל אחד מהם יש שם פעולה.

הקיפו את שמות הפעולה, וציינו מעל כל אחד מהם את הבניין שלו.

כשתלמיד אינו עושה את מה שהתבקש לעשות, עלינו לשאול את עצמנו אם הבקשה שלנו ממנו סבירה. מחשבה כזאת תגרום להזדהות שלנו עם קשיי התלמיד. לעומת זאת שיטת העונשים והפרסים התובעת ציות עיוור, אינה יעילה. לפי שיטה זו, הצורך במשמעת ובשליטה אינו נגמר לעולם.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

ב. לפניכם צירוף ובו שם פעולה מודגש.

- **הַטָּלַת** משמעת

(1) ציינו את השורש ואת הבניין של שם הפעולה המודגש.

השורש: _____ , הבניין: _____.

(2) לפניכם שמות מודגשים. איזה מבין השמות המודגשים הוא שם פעולה שנגזר מאותו השורש ומאותו הבניין של שם הפעולה **הַטָּלָה**? **הקיפו** את התשובה הנכונה.

נְטִילַת ידיים, **הֶטֵּל** (מס מיוחד), **מַטָּלָה**

ג. (1) לפניכם שני שמות פעולה של בניין קל (פָּעַל) הגזורים משורשים שונים.

ציינו ליד כל אחד מהם שם פעולה מאותו השורש, בבניין הפעיל.

שִׁיבָה _____, **יְשִׁיבָה** _____.

(2) לפניכם משפט, ובו שתי מילים מודגשות. **הקיפו** את המילה המתאימה לתוכן המשפט.

- המורה אמרה לי שאם בשיעור הבא לא **אָשִׁיב** / **יָשִׁיב** על שאלתה, אצטרך לענות על השאלה בכתב.

9. (20 נקודות)

א. לפניכם חמישה משפטים, ובכל משפט מילה מודגשת.

I. חברת ההיי־טק מפתחת **מוּצָר** בסיעור מוחות.

II. האויב **יָצוּר** על העיר.

III. אנחנו **יְצוּרִים** חברתיים.

IV. התלמיד **נוֹצֵר** את לשונו.

V. החוקים מאלצים את בני האדם להתגבר על **יִצְרֵיהֶם**.

בטבלה שלפניכם מיינו את המילים המודגשות לפי השורש, וציינו בראש כל עמודה את השורש של המילים שכתבתם בה.

ב. לפניכם שני משפטים, ובכל משפט מילה מודגשת.

I. שמעתי את אימי אומרת לחברתה: "באספת ההורים **נִשְׁמַע** על התנהגותם של ילדינו". _____.

II. התלמיד **נִשְׁמַע** להנחיות המורה וקיבל ציון גבוה במבחן. _____.

ציינו מהו תפקידה של האות נו"ן בכל אחת מן המילים המודגשות.

ג. לפניכם משפט, ובו מילה מודגשת.

- בזכות אליס מילר נקבע **תַּקְדִּים** לשוויון מגדרי בצה"ל.

(1) חלק הדיבור של המילה **תַּקְדִּים** במשפט זה הוא שם עצם.

ציינו את השורש ואת המשקל של שם זה. _____, _____.

(2) בהקשר אחר המילה **תַּקְדִּים** יכולה לשמש בתפקיד פועל.

ציינו את השורש, הבניין והזמן של פועל זה.

_____.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

10. (20 נקודות)

א. לפניכם שלושה משפטים, ובהם שמות תואר מודגשים שנוצרו בדרך של שורש ומשקל.

I. בבית הספר הכול איטי, סמכותי ו**מְשַׁעֲמֵם**.

II. המערכת החדשנית לא תמיד **יְשִׁימָה**.

III. לתלמיד ה**שַׁקְדָן** יש משמעת עצמית גבוהה.

ציינו מעל כל אחד משמות התואר המודגשים את משקלו.

ב. לפניכם משפט, ובו מילים מודגשות.

- המשמעת מאפשרת לי לנהל שיעור בביטחון **אִישִׁי** וגם לשמור על **כְּבוֹדִי**.

המילים **אִישִׁי**, **כְּבוֹדִי** מסתיימות בצורן הסופי□ִי.

ציינו ליד כל אחת מן המילים את סוג הצורן הסופי שבה ואת משמעותו.

אִישִׁי סוג הצורן הסופי _____, משמעותו _____.

כְּבוֹדִי סוג הצורן הסופי _____, משמעותו _____.

ג. לפניכם שני משפטים, ובהם מילים מודגשות.

I. העולם בחוץ מתקדם לכיוון של חדשנות **וְיְצִירָתִיּוּת**.

II. התלמידות **הַיְצִירָתִיּוּת** הציגו מיזם מצוין.

במשפט שלפניכם **הקיפו** את התשובות הנכונות **והשלימו** את החסר.

הצורן הסופי □וּת במילה **יְצִירָתִיּוּת** הוא צורן **נטייה/גזירה** ומשמעותו היא _____,

ובמילה **יְצִירָתִיּוּת** הצורן הסופי □וֹת הוא צורן **נטייה/גזירה** ומשמעותו היא _____.

ד. לפניכם משפט, ובו המילה **מְחָאָה** מודגשת.

- האם בעיית המשמעת היא **מְחָאָה** צודקת או התפרצות שיש לרסן?

מבין המילים המודגשות שלפניכם, **הקיפו** את המילה שהשורש שלה **אינו זהה** לשורש של המילה **מְחָאָה**.

הִתְמַחוּת, **מְחִיאַת** (כף), **לִמְחוֹת**, **נִמְחָה** (הושמד)

ה. לפניכם משפט, ובו שם פועל מודגש.

- צריך להפסיק **לְכַלּוֹת** את הזמן בטיפול בבעיות משמעת.

הקיפו את המילה שהשורש שלה **זהה** לשורש של המילה **לְכַלּוֹת**.

כְּלִיאָה, **כִּלָּיוֹן**, **הֻכָּלָה**, **יְכֹלֶת**

11. (20 נקודות)

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

א. לפניכם מילים וביטויים מתחום בית הספר.

חִשָּׁכוֹן (בְּלֶקְאָאוּט), **דִּבְקִית**, שאלת **בְּרֵרָה**, תא **נָעִיל**, תא **נִנְעָל** (שתי חלופות אפשריות ללוֹקֶר), תרגיל **מִלּוּי** (קלוז), **מַצְבֵּעַ** (לורד, טוש), **מְחִיקוֹן** (טיפקס), **נַיְלוֹנִית**, בית ספר **פָּתוּחַ**

(1) בטבלה שלפניכם מיינו את המילים המודגשות לפי דרך התצורה.

שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי

(2) מבין המילים המודגשות העתיקו מילה אחת שהיא צורת בינוני. _____

(3) מבין המילים המודגשות העתיקו מילה אחת הנוטה במשקל של שם פעולה. _____

ב. לפניכם שלוש מילים.

מָצוּי, גָּלוּי, קָרוּי

(1) **הקיפו** את המילה היוצאת דופן מבחינת הגזרה.

(2) ציינו את גזרתה. _____

(3) ציינו את הגזרה המשותפת לשתי המילים האחרות. _____

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

נספח 1 – מאמרים

מאמר 1

האם משמעת היא ערך או כלי?

רונית קשי[1]

א אנחנו דורשים מתלמידינו לציית להוראות: לעמוד בלוח זמנים, להתלבש בצורה ההולמת נורמות של מוסד חינוכי, לא להפריע בשיעור, לשבת במקום, לדבר כשניתנת רשות ולא לצאת מן הכיתה בזמן השיעור. כל כך הרבה איסורים, חסמים ומעצורים – ואת כל אלה מְכַנִּים "תקנון" או "אורחות החיים בבית הספר". אך האם להיות אדם ממושמע כל הזמן הוא השאיפה שלנו בעבור תלמידינו? האם באמת היינו רוצים שהאנשים כולם יצייתו לנורמות אחידות?

ב רבים מזוכי פרס נובל לשלום הם אנשים שישבו בכלא, משום שסירבו להישמע לחוקים מסוימים במדינות שלהם. ואצלנו אליס מילר[2] לא קיבלה בהכנעה את הכללים שהיו נהוגים בחיל האוויר הישראלי, ובזכותה נקבע תקדים לשוויון מגדרי בצה"ל. אנחנו מקבלים השראה מהנשים ומהאנשים הללו, הם מעוררים בנו כבוד ויכולים להיות מודל לחיקוי בעבור ילדינו. בני אדם פורצי דרך ובעלי רעיונות מקוריים בכל תחום – החל באומנות וכלה במדע ובכלכלה – מאתגרים את נורמות ההתנהגות והמחשבה האנושיות. אם כך, האם בהטלת משמעת על תלמידינו איננו חוטאים לייעודנו, ומונעים מהתלמיד ומעצמנו להכיר את אופיו ואת רצונותיו ולפתח דעה עצמאית ואישיות ייחודית? האם איננו חוסמים את יצר הגילוי והחדשנות שבו?

ג כמובן, אילולי אותם כללי משמעת ונורמות התנהגות מקובלות, היינו מתקשים לתפקד בחברה ובבית הספר – לנהל שיעורים כראוי, להקנות חינוך והשכלה ברמה נאותה ובקצב מתאים, להגן על תלמידינו ולשרוד בעצמנו בתוך המסגרת הבית ספרית. משמעת מאפשרת תחושת שייכות לקהילה ולחברה כולה.

ד האדם הוא יצור חברתי, ששורד הודות לעבודת צוות ולכוח שיש לחברה, ואת כל אלה משיגים באמצעות משמעת. כך היה עוד בראשית קיומנו, כאשר ציד בקבוצה היה יעיל יותר מציד לבד, וכך גם היום, לדוגמה כשחברת היי־טק מפתחת מוצר בסיעור מוחות בזכות מגוון הכישורים וצורות החשיבה השונות של עובדיה.

ה גם בפן המוסרי והערכי נודעת חשיבות רבה למשמעת. רצח, התעללות, גנבה וכל הפשעים נמנעים הודות למשמעת של רוב הציבור ולציות לחוקי המוסר והמדינה. חוקים אלה מאלצים את בני האדם להתגבר על יצריהם למען שלום החברה והפרטים בה, למען שמירה על צלם אנוש. המשמעת בבית הספר היא אימון לאיפוק ולשליטה עצמית.

ו אין במאמר זה דעה חד־משמעית לכאן או לכאן. איני יכולה באמת להימנע מהטלת משמעת בכיתה, אף על פי שאני מודעת לחסרונותיה. משמעת היא הכלי שלי להצליח לנהל שיעור ללא כאוס ובביטחון אישי לתלמידיי, ולהפיק תועלת מן השיעור בד בבד עם שמירה על כבודי ועל שפיותי.

(1) רונית קשי היא מורה למדעים ומחנכת בחטיבת ביניים.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

(2) אליס מילר – גויסה לצה"ל במסגרת העתודה האקדמית, למדה הנדסת אווירונאוטיקה והייתה בעלת רישיון טיס אזרחי. בשנת 1994 ביקשה מילר להתקבל לקורס טיס. בקשתה נדחתה בטענה שאין לשלב נשים במקצועות לחימה. מילר עתרה לבג"ץ ועתירתה התקבלה. בעקבות עתירתה נפתחו לנשים תפקידים שונים בצבא שעד אז יוחדו לגברים בלבד.

מעובד על פי קשי, ר' (ינואר–פברואר, 2022). האם משמעת היא ערך או כלי? **קשר עין**, גיליון 307, עמ' 30–31.

מאמר 2

משמעת היא הבעיה, לא הפתרון

אלפי קון[1]

א כשמצב העניינים בכיתתי הגיע לשפל המדרגה, הייתי משוכנע שבלילות הילדים זוממים לאמלל את חיי. אחרי זמן מה הצלחתי להודות שאיני מאשים אותם. הבעיה לא הייתה בתלמידים אלא בתוכנית הלימודים ובהסתמכותי על ספרי לימוד ועל דפי עבודה מיושנים. האם באמת ציפיתי שתלמידיי יתלהבו ללמוד על "ידידנו תואר הפועל"? מפליא היה אילו **לא** היו מפריעים בעת שלמדנו נושאים כגון זה.

ב יהיו שיתייחסו בביטול לטענתי שהבעיה היא בתוכנית הלימודים ויזכירו לי לדרוש מן התלמידים "להתנהג כראוי" – כלומר לעשות בדיוק כדבריי. גישה זו נובעת מתפיסתם שהתלמידים הם האשמים הבלעדיים בחוסר המשמעת. אבל חִשבו על כמה דברים: כשילד אינו עושה את מה שהתבקש לעשות, אולי עלינו לבדוק אם הבקשה שלנו סבירה, וכשתלמיד אינו מתרכז במטלה הלימודית אולי השאלה הנכונה היא לא "איך גורמים לו לעשות אותה?" אלא "האם המטלה ברורה לו?" כשתלמיד מתנהג שלא כראוי, אולי עלינו לבדוק איזו אווירה **אנחנו** עזרנו ליצור בכיתה.

ג הרהור בשאלות אלה יעזור לנו ליצור סביבת לימוד נעימה המתחשבת בתלמיד. אולם כדי ליצור סביבה כזאת דרושים זמן, סבלנות ומיומנות. אין פלא אפוא שתוכניות להשלטת משמעת ממליצות בסופו של דבר על הפתרונות הקלים והנוחים: עונשים ופרסים. האם הפתרונות הללו עובדים? כן ולא. איומים ושוחד עשויים להביא לשינוי קצר טווח בהתנהגות התלמידים, אבל הם לעולם לא יעזרו להם לפתח מחויבות לערכים חיוביים. כדי לפתח מחויבות כזאת לערכים עלינו לכוון את התלמידים לשאול שאלות כמו: "איזה אדם הייתי רוצה להיות?" או "מהי הכיתה שבה הייתי רוצה ללמוד?"

ד כדי לגרום לתלמידים לעסוק בשאלות כאלה, צריך לחשוב יחד איתם, ולא רק "להנחית" עליהם הוראות. צריך לשתף אותם בתהליך קבלת ההחלטות הנוגעות ללמידתם ולחייהם יחד בכיתה. תלמידים לומדים להחליט החלטות טובות אם נותנים להם הזדמנות להחליט, ולא באמצעות ציות עיוור להוראות.

ה נניח שתלמידיכם אינם מתיישבים במקומותיהם מייד לאחר ההפסקה. מה אתם יכולים לעשות? אתם יכולים לאיים בשלילת זכויות או להשפיל את התלמידים האיטיים ביותר. אתם יכולים לנפנף בפרס כלשהו או להדגים באמצעות ילד אחד כדי להשפיע על התנהגותם של כל האחרים ("תראו כמה מהר דורין התיישבה במקום שלה"). ביסודו של דבר השיטות האלה נועדו לתבוע ציות, ולא לעזור לתלמידים לחשוב על פתרון הבעיה. הן גם אינן מסבירות מדוע העניין הוא בעיה. לפיכך הצורך במשמעת ובשליטה אינו נגמר לעולם.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

ו אבל מה יקרה אם תגרמו לתלמידים לחשוב בעצמם? כמה זמן דרוש לנו כדי לחזור למקום? מדוע? מה אפשר לעשות בעניין? גישה זו חוסכת זמן בטווח הארוך, מפחיתה את מספר הבעיות, ובסופו של דבר גורמת לתלמידים לחשוב בעצמם כיצד להתמודד עם בעיותיהם. לדעתי, ההתרחקות מעונשים ומפרסים היא הדרך הטובה ביותר לעזור לתלמידים להתפתח ולהיהפך ללומדים טובים ולאנשים טובים.

(1) אלפי קון הוא סופר ומרצה בנושאי חינוך, הורות ומדעי החברה.

מעובד על פי קון, א' (אוקטובר, 2007). משמעת היא הבעיה, לא הפתרון. **הד החינוך**, גיליון 9, עמ' 42.

מאמר 3

בעיות משמעת הן בעיות משמעות

יורם הרפז[1]

א להלן קטעים מריאיון עם פרופסור עוז אלמוג וד"ר תמר אלמוג[2] על בעיות המשמעת בבתי הספר שלנו.

בעיות המשמעת בבתי הספר החריפו כל כך עד שלמורים קשה לנהל שיעור. חלק גדול מזמן השיעור מוקדש לטיפול בבעיות משמעת. מה גורם לכך?

עוז: בעיות המשמעת נובעות מנסיבות חברתיות ומנסיבות חינוכיות. בעניין הנסיבות החינוכיות יש לומר בבירור: בית הספר במתכונתו הבסיסית המוכרת הוא מוסד שעבר זמנו.

ב **מדוע בבתי הספר שלנו בעיות המשמעת חמורות יותר מבעיות המשמעת בבתי ספר אחרים בעולם?**

עוז: יש מאפיינים רבים ושונים של החברה שגורמים לכך. קודם כול ביהדות יש גישה הומנית מובנית: למשל, הדאגה ליתום ולאלמנה. נוסף על כך מכיוון שהיינו עם נרדף פיתחנו רגישות לנרדפות והזדהות עם סבל. שני הגורמים האלה עושים אותנו רכים, אם לא רכרוכיים, בנוגע להצבת גבולות ולענישה. ועוד עניין: אנו תופסים את עצמנו "העם הנבחר", ומכאן היהירות שלנו. משמעת מחייבת ענווה, ואילו אצלנו השיח הוא: "למה מי אתה?" ו"אתה לא תגיד לי מה לעשות!" אבל הגורם העיקרי לבעיות משמעת אינו נעוץ בעבר שלנו אלא בהווה הגלובלי והדיגיטלי שלנו.

ג **כלומר?**

עוז: כיום עולמנו מצוי בתקופת מעבר, תקופה של שינויים דיגיטליים דרמטיים. המערכות הישנות, שפעלו מתקופת המהפכה התעשייתית ובמשך מאה השנים האחרונות, אינן ישימות עוד. אבל למרבה הצער עדיין לא יצרנו חלופות מתאימות, ואנחנו עדיין בשלב החיפושים וההתאמות. הצעירים סובלים בתוך מערכת חינוך מיושנת שאינה מתאימה לעולם שלהם. העולם בחוץ מתקדם לקראת חדשנות ויצירתיות, ואילו בבית הספר הכול איטי, סמכותי, משעמם.

תמר: נוסף לפער הזה בין בית הספר ובין החיים בחוץ, הגישה של "הילד במרכז" תורמת אף היא לבעיות. לפי גישה זו, הילד הוא במרכז, ויש לספק לו את רצונותיו וגחמותיו. בשם הרגישות לצרכיו של הילד יצרנו כאוס חברתי ומוסרי.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

ד **אז מה יגרום לילדים שלנו ולנו כחברה להיות ממושמעים?**

תמר: בעיות המִשמעת נגרמות משום שבית הספר נתפס בעיני חלק מן התלמידים כחסר משמעוּת. מחוץ לבית הספר התלמידים רגילים לחיים עמוסים בגירויים: גלישה באינטרנט, שליחת מסרונים, צפייה בערוצים השונים בטלוויזיה – והכול כמובן בעת ובעונה אחת. לעומת זאת בעולם של בית הספר מצפים מהם להקשיב למורה במשך 45 דקות בלי לזוז כמעט. זה "מדיום" חד־גוני ואיטי מדי בעבורם. הם היו רוצים "לזפזפ" את השיעור, ליצור לעצמם גירויים ואתגרים חדשים, אך הם נאלצים לשקוע בפסיביות מדכדכת. התוצאה היא שהם משתעממים, ועקב זאת נוצרות "בעיות משמעת", שבית הספר במתכונתו המוכרת אינו יכול להתמודד איתן. כדי שבית הספר יהיה מקום מעניין, יש להגמיש את הגישה שלו. למשל, לאפשר לתלמידים לבחור באילו מסלולים ושיעורים ללמוד ולהתאים את תוכנית הלימודים לרצונות וליכולות שלהם. עידן השיעור הפרונטלי במתכונתו כיום הגיע לקיצו. יש אלטרנטיבות, והן משתכללות ומתפשטות עם התפתחותן המהירה של טכנולוגיות למידה. צריך להפסיק לכלות את זמננו במלחמה בבעיות משמעת ולשאול את שאלת היסוד: עם מה חשוב שתלמידים יֵצאו מבית הספר? התשובה על השאלה הזאת צריכה להיות הבסיס לתכנון הסביבה החינוכית.

ה **צומח כאן דגם חדש של בית ספר.**

עוז: נכון. לפי הדגם הזה הכיתה היא קהילה תומכת, המורה הוא יועץ לימודי, בית הספר הוא סביבה עתירת אמצעים, והעיקר – יש לתלמיד מטרה של ממש.

הצע לתלמיד מטרה שתעניין אותו, תן לו סיוע מתאים, ותקבל למידה באיכות אחרת. אני רוצה להדגיש, אנחנו לא מתכוונים ללמידה ב"סבבה". צריך להרגיל צעירים גם לעבודה קשה, אך עבודה קשה שיש בה משמעוּת. מִשמעת היא חשובה, אבל משמעת עצמית. אם קיבלת עליך משימות – תעמוד בהן. אין פשרות בעניין זה.

תמר: בית הספר בדגם החדש יתבסס על אחריותו האישית של כל תלמיד ללמידה שלו, על למידה עצמית. הוא יכלול אמצעי העשרה כמו אולפני הקלטות וחדרי מחשב, ויהיו בו גם מרכזי ספורט וחברה. הוא ידמה למתנ"ס משוכלל ואסתטי שיהיה כיף ללמוד ולבלות בו. התלמיד יבחר אם לבצע חלק מן המטלות בבית או בבית הספר. אבל לכל תלמיד יוגדרו יעדים ולוחות זמנים שהוא יצטרך לעמוד בהם, בלי פשרות. התלמיד יהיה שותף בהגדרת היעדים ולוחות הזמנים להשגתם. אני חושבת שאם כך יהיה, רבים יבואו לבית הספר בשמחה.

ו **אז איך צריך להתייחס לבעיות המשמעת – האם זו מחאה צודקת של הנוער או התפרצות שיש לרסן?**

תמר: גם וגם. בעיות משמעת אינן רק מחאה לגיטימית, אלא כמו שאמרנו גם ביטוי לרפיסות של חברת המבוגרים, לחולשה של חברה ליברלית שאיבדה כיוון. אבל כאשר תיבנה מערכת חינוך חלופית, מערכת מותאמת לזמן ולמקום, תהיה ירידה של ממש בבעיות המשמעת.

(1) יורם הרפז הוא איש חינוך ישראלי, העוסק בחינוך לחשיבה.

(2) פרופ' עוז אלמוג הוא סוציולוג של החברה הישראלית וד"ר תמר אלמוג עוסקת בהיבטים שונים של החינוך, בעיקר בהיבט הדיגיטלי שלו.

מעובד על פי הרפז, י' (אוקטובר, 2007). בעיות משמעת הן בעיות משמעות. **הד החינוך**, גיליון 9, עמ' 28–31.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon